

Jānis Taukačs: Nodeva, ko maksās visi par tukšu gaisu

Jānis Taukačs zvērināts advokāts

Foto: Publicitātes attēli

<https://www.delfi.lv/news/versijas/janis-taukacs-nodeva-ko-maksas-visi-par-tuksu-gaisu.d?id=52787799>

Privātpersonām ir tiesības personīgai lietošanai izgatavot vienu kopiju legāli iegādāta darba, ko aizsargā autortiesības. Par to autoriem ir jāsaņem atbilstoša atļauzība, kas ir iemesls attiecīgās nodevas tapšanai. Būtībā tas nozīmē, ka no iegādāta "Prāta vētras" koncerta DVD varu sev nokopēt vēl vienu DVD eksemplāru personīgai lietošanai! Nopietni? Nespēju iedomāties iemeslu, kādēļ man šāda vēl viena kopija būtu nepieciešama. Tomēr, ja nu gadījumā nez kādu iemeslu dēļ es sev kopētu, tad droši vien uz mākonī, bet ārzemju serveri, protams, nav un nevar būt šīs nodevas objekts. Tagad paskatāties katrs sev apkārt – cik cilvēku jūs zināt, kas veic šādu legāli iegādātu darbu kopēšanu?

Tomēr trakākais ir tas, ka šī nodeva jāmaksā par visiem tukšajiem datu nesējiem. Tātad visi, kas pērk datorus, cietos diskus fotogrāfijām vai bitkoiniem utt., maksā par to, kaniecīgai saujīņai sabiedrības varbūt dažreiz gadās kaut ko legāli iegādātu nokopēt papildu eksemplārā.

Šī nodeva nav jauna. Ja atceraties, pirms daudziem gadiem bija šūmēšanās par CD un DVD. Taču tagad jauns MK noteikumu projekts paredz ne tikai ignorēt attiecīgo [Satversmes tiesas](#) viedokli, ka, ieviešot šādu nodevu, jāņem vērā aktuālie cilvēku paradumi, progress tehnoloģijās, bet arī ir paredzēts paplašināt nodevas tvērumu, apliekot arī cietos diskus un telefonus.

Būtībā nodeva ir par tukšu gaisu, jo cilvēku paradumi ir būtiski mainījušies, ja arī kādreiz kāds šādas kopijas izgatavoja. "Netflix", "Spotify" un līdzīgu straumēšanas pakalpojumu laikmetā šāda kopēšana šķiet tuvu kādai bērnu pasakai, kam bērni varbūt arī noticētu, bet mana 7. klases meita jau diez vai. Nodeva neattiecas uz nelegāli iegūtām kopijām, piemēram, datorā nokopējot no "torentiem" jaunāko Džeimsa Bonda filmu. Tāpat šāda kopēšana neietver ne vien straumēšanu, bet arī interaktīvo televīziju ieraksta iespējas, ar autortiesībām neaizsargātu materiālu kopēšanu, kā arī kopēšanu, ko veic juridiskās personas. Tas ir patērētāju skatpunkts. Tagad par biznesu.

Nodevas apmērs plānots šķietami neliels – 2,85 eiro par cieto disku un 1,5 eiro par telefonu. Tomēr, kā tas bieži notiek, cietīs lielie tirgotāji, jo tie vienmēr cenšas visu akurāti ievērot un tos arī vairāk pārbauda. Kā zināms, IT "dzelžu" business strādā ar mazām peļņas maržām un lielu apgrozījumu. Tātad arī šāds cenu pieaugums šo preču kategorijām var nolikt biznesu neapskaužamā situācijā – vai noņemt šo summu no peļņas, vai arī par šo summu pacelt cenu un riskēt, ka patērētājs internetā nopirks no leišiem vai "Amazon"?

Nodevu neiekasē par datu nesējiem, ko Latvijas privātpersonām nosūta ārvalstu interneta veikali. Sagaidāms, ka šāda tirdzniecība pieaugs cenu atšķirību dēļ. Arī Latvijas uzņēmumiem pārbaudes par nodevas iekasēšanu faktiski nenotiek. Lētākajās preču grupās Latvijas tirgus būs maksimāli apgrūtināts, jo nebūs iespējams gūt pat minimālu peļņu. Piemēram, tā kā lētāko cieto disku iespējams iegādāties par aptuveni 25 eiro, tad nodeva ir vairāk nekā 10% no preces cenas, kas ir nesamērīgi augsta. Šobrīd Latvijas datu nesēju vairumtirgotājiem ir jāspēj sacensties ar konkurentiem Igaunijā, Lietuvā, Polijā, Čehijā, Nīderlandē. Ar šo nodevu Latvijas uzņēmumu

tirdzniecības apjomi kritīsies, un tādēļ kritīsies arī iekasētās nodevas apjomi. Tātad ar šiem grozījumiem, iespējams, nonāksim turpat, kur bijām.

Ir spēkā arī attiecīga ES direktīva, kas paredz, ka nodeva (atlīdzība autoriem) jāiekasē tikai par datu nesējiem, ko izmanto privātpersonas. Tādēļ Latvijā ir ieviesta atmaksas procedūra par juridisko personu datu nesējiem, taču nodevas atmaksa praktiski netiek veikta pārmērīgi sarežģīto procedūru dēļ. Tādēļ MK noteikumu projekta pieņemšanas gadījumā Latvija pavērs durvis ne vien konstitucionālai sūdzībai, bet arī sūdzībai [Eiropas Komisijai](#) ar mērķi uzsākt pārkāpuma procedūru pret Latviju.

MK noteikumu projekta tvērums ir tik plašs, ka nodevu paredzēts iekasēt pat par cietajiem diskkiem, kas paredzēti sistēmām, kurās notiek datu krāšana, piemēram, videonovērošanas iekārtām, kases sistēmām. Slogu plānots uzlikt arī viedtālruniņiem ar mazu atmiņu – šīs iekārtas nav iespējams izmantot kopēšanai. Nodevu iekasē arī par datoriem, ko izmanto valsts un pašvaldību iestādes, skolas, medicīnas iestādes, kur šāda kopēšana nav atļauta, tātad – šādi datori nevar būt nodevas objekts.

Tam visam, protams, trūkst vēl trešās būtiskās perspektīvas – autoru. Vai tiešām patērētāji un business tagad atņems šai svarīgajai sabiedrības daļai iztikas līdzekļus? Tāds noteikti nav šo protestu mērķis, taču arī uzturēt mākslīgu nodevu ar mērķi "samesties" autoriem nav tiesiska pamata, jo tāds nevar būt nodokļu un nodevu pamatojums.

Saprātīgākais risinājums šķiet – aizliegt šādu kopēšanu vai finansēt autorus no valsts budžeta (abi varianti ir arī citās ES valstīs). Ja reiz 95% maksā par 5% sabiedrības, tad kādēļ tikai vienai šaurai nozarei jāuzņemas šī nasta? [Kultūras ministrija](#) saka, ka kopē 14%, taču, palasot attiecīgā pētījuma jautājumus un respondentu atlases datus, business ir noskaņots iegūt alternatīvu pētījumu. Lai kāda ir patiesā proporcija, nav noliedzams, ka ievērojams vairākums maksā par ievērojamu mazākumu. Valsts budžeta finansējums tad arī šo netaisnību izlīdzinātu – maksā tiešām visi.